

**X Конференција 'Нове технологије и стандарди: дигитализација
националне баштине', 22-23. септембар 2011
Математички факултет, Београд**

**Календари у Виртуелној библиотеци
Математичког факултета**

Надежда Пејовић, nada@matf.bg.ac.rs
Математички факултет Универзитета у Београду

Жарко Мијајловић, zarkom@matf.bg.ac.rs
Математички факултет Универзитета у Београду

Резиме

Виртуелна библиотека Математичког факултета
Универзитета у Београду,

<http://elibrary.matf.bg.ac.rs>,

садржи око 100 књига из астрономије српских аутора. У овом раду приказујемо три дела из ове колекције, из области календарске литературе. То су књиге *Вечни календар* Захарија Орфелина Стефановића, *Нетачно празновање Васкрсења у Православној цркви и реформа Календара* Ђорђа Станојевића и *Реформа Јулијанског календара* Милутина Миланковића.

Увод

Виртуелна библиотека Математичког факултета,

<http://elibrary.matf.bg.ac.rs>,

највећа је база дигитализованих текстова у Србији отворена за јавно коришћење. Формирана је 2009. у оквиру пројекта *Примена информационих технологија у дигитализацији научног и културног наслеђа* Министарства за науку Србије. До сада је у Виртуелну библиотеку постављено око 1600 дигитализованих књига. **Највећим делом ове књиге су из математичких наука која су написали старији српски научници (18. век – прва половина 20. века).**

Само колекција астрономских књига садржи око 100 дела. Важне колекције у оквиру ове библиотеке су збирка од 400 докторских дисертација из математичких наука од којих је највећи део одбраћен на Математиком факултету Универзитета у Београду и ретке књиге из 18. и 19. века.

Већи део ових књига су раритети, неке од њих постоје само у једном примерку и фактички су недоступне јавности.

Циљ овог чланка је да представи три књиге значајних српских аутора из астрономске колекције ове библиотеке, а које се односе на календаре.

Прва књига је ***Вечни календар***, штампана у Бечу 1783, **Захарија Орфелина Стефановића** (1726–1785).

Друга књига је ***Нетачно празновање Васкрсења у Православној цркви и реформа Календара Ђорђа Станојевића*** (1858–1921). Ова књига штампана је у Београду 1908.

Треће дело је ***Реформа Јулијанског календара Милутина Миланковића*** (1879-1958), штампано у Београду 1923.

Свака од ових књига одсликава карактеристике времена у којем су писане и сходно томе разликују се по садржају и намени. На пример, Орфелинов *Вечни календар* је пре свега просветитељског карактера, док Миланковићево дело утврђује значајну поправку Јулијанског календара.

Ова дела представљају важан део српског научног наслеђа, посебно у области календарске и астрономске литературе.

Захарије Стефановић Орфелин

Орфелин (1726 – 1785) је био истакнути српски песник, историчар, бакрорезац, барокни просветитељ, гравер, калиграф и писац уџбеника. Рођен је у српској породици у Вуковару 1726. од оца Јована.

Међу његова најзначајнија дела убраја се ***Славеносербски магазин*** штампан у Венецији 1768. То је први јужнословенски часопис. Мада је изашао само један број, његов значај је велики.

Износи идеју грађанске просвећености, да наука, књижевност и филозофија треба да изађу из уског круга учених људи и да постану доступни свима.

Године 1768. Захарије Орфелин први **уводи српски књижевни језик** - мешавину црквенословенског и народног језика, у којој су се налазиле и многобројне руске речи. Тиме је практично основао славеносрпски језик.

Орфелин је аутор првог српског буквара из 1767. по којем су учили бројне генерације ђака. Аутор је првих уџбеника латинског језика. Његово најопсежније дело је ***Житије Петра Великог*** (Венеција, 1772) у коме је видео узор просвећеног монарха, што је био филозовски идеал 18. века.

Написао је и ***Вечни календар***, штампан 1783. у Бечу, у којем се уз календарске податке налази и обимно поглавље о астрономији.

ВѢУНЫЙ
ТО СЕУА
ДО НАЧАЛА ДА КОНЦА МІРА ТРАКЦІЙ

КАЛЕНДАРЬ,

СОДЕРЖАЩІЙ ВЪ СЕБѢ

СВѢДѢНІЯ И КРАТКАЯ, ПО
БОГООУМНОМУ ДѢЛЮ НАЧИНАЮЩАЯ, О КРѢПКОСТИ
ГОДОВИЦЪ, И ПРОЧИХЪ ПРИНАДЛЕЖАЩИХЪ ВНЕШНЕЙ
НАБЛЮДЕНІЯ: КЪ ТОМУЖЕ ФУНДАМЕНТУ И ПЛАТУ МІРА,
И О СОДѢЛАНІИ И ВОЗВѢЩЕНІИ ПРИКЛЮЧЕНІЯ МІРА
МАШІНА, СЪ ПРИКЛАДНЫМИ СЛѢДОВАМИ И СЛѢДОВАМИ
ХРОНОЛОГИИ ИЛИ СЛѢДОВЪ НА СЛѢДОВАХЪ МІРА
КЪ ВОЗВѢЩЕНІЮ МІРА.

НАПИСАНЪ

ЗАКАЗАНЪ ОУФЕЛІНОМЪ

Дн. Пра. ВѢДѢНІА ДВАДЦАТИ ЧАСОВИТЕ ЧАСОВИТЕ.

— — — — —

ОУ ФУНДАМЕНТУ.

ИЗДАНО ВЪ ДВѢДЦАТИ ГЛАВЪ ВѢДѢНІА,
При Имперіи Александрѣ и Имперіи, Имперіи
Восточномъ Александрѣ Тимонѣ, въ
ЛѢТО 1783.

Поводом његових уметничких радова, пре свега у бакрорезу, **изабран** је седамдесетих година 18. века за **члана Уметничке академије у Бечу**.

Орфелинов ***Вечни календар*** штампан је у Бечу 1783 у штампарији Јосифа Курцбека. О садржају књиге и намерама с којима је писана најбоље говори пуни наслов који гласи:

Вечни, то јест од почетка до краја света трајући календар који у себи садржи свецелослов и кратке, по рачунању источне цркве, годишње кругове и друге природне законе; уз то и физичке о небеским телима, и о воденим и ваздушним додатним расуђивањима; прибављеним из свештених и светских хронологија сада први пут на словенском језику на корист словеносербским народима.

Вечни календар Захарија Орфелина написана је на 366 страница и садржи 9 цртежа из астрономије на крају књиге. **Садржи углавном астрономске и природњачке научне појмове**, као и историјске догађаје од настанка света који су хронолошки изложени.

Поглавља из астрономије носе називе: **О Свету (свмиру), О Месецу и планетама, О кометама, О помрачењу Сунца, О помрачењу Месеца**. Ту се налазе подаци о временским циклусима, таблице са подацима о Сунцу и Месецу (за рачунање датума Ускрса по Великом индикту), таблице о дужини трајања дана и ноћи, таблице Месечевих мена и друге. **Стога *Вечни календар* представља прву књигу из астрономије написану на словеносрпском језику.**

Ђорђе Станојевић

Ђорђе Станојевић је рођен **1858.** у Неготину, умро је 1921. у Паризу. Завршио је Велику школу у Београду. Потом је био асистент Велике школе код свог професора **Косте Алковића** (1836-1909) а затим суплент у Првој београдској гимназији 1883. Као питомац војног Министарства био је 1883-1887. на студијама и раду у **најпознатијим астрономским и метеоролошким опсерваторијама Европе** (Потсдам, Хамбург, Медон, Гринич, Кју, Пулково). У то време, и нешто касније, објавио је неколико научних радова из астрономије у издањима Париске академије наука. **То су први научни радови из астрономије код Срба.**

Можемо закључити да је његово занимање за астрономију било велико, на пример, своје предавање, као **професор** за физику и механику **Војне академије**, по повратку у земљу 1887, одржао је из астрономије. Касније се у науци углавном **посветио физици**. Био је **професор Велике школе** и **Универзитета** на том предмету. У астрономији радио је на реформи Јулијанског календара. Тај његов рад био је запажен у иностранству. Годину дана је био **управник Опсерваторије Велике школе**.

У Виртуелној библиотеци налазе се осам дигитализованих књига Ђорђа Станојевића:

Звездано небо независне Србије, 1882, Београд; *Шетња по облацима*, 1884, Београд; *Васионска енергија и модерна физика* (Уводно предавање, професора Ђ. М. Станојевића, држано 22. септембра 1887. год. приликом, ступања на Катедру физике на Војној академији у Београду), 1887, Београд; *Никола Тесла и његова открића*, 1894, Београд; *Из науке о светлости*, 1895, Београд; *Централне силе у природи*, 1906, Београд; *Индустрија хладноће*, 1909, Београд; *Нетачно празновање Васкрсења у православној цркви и реформа календара*, 1908, Београд.

Књигу *Нетачно празновање Васкрсења у православној цркви и реформа календара* Ђорђе Станојевић написао је на самом почетку 20. века, пре него што је Милутин Миланковић ту реформу урадио 1923. Књигу је издала Штампарија Андре Петровића 1908. у Београду и представља прештампано издање *Весника српске цркве*.

Ова књига мада по обиму мала, написана је на 83 странице, представља праву студију која детаљно указује на нетачности око одређивања датума празновања Ускрса у православној цркви и износи образложене разлоге за неопходну реформу календара. Дигитализован је примерак књиге који се налази у Библиотеци Српске академије наука и уметности.

НЕТАЧНО ПРАЗНОВАЊЕ
ВАСКРСЕЊА
у православној цркви
и
РЕФОРМА КАЛЕНДАРА

од
Б. М. Станојевића
проф. универз.

Прештампано из „Воскреса Српске Цркве“

БЕОГРАД

Штампарија Андре Петровића Кнез Михајлова ул. 24.
1908.

Књига се састоји од **Увода** и девет поглавља. Првих шест поглавља је посвећено одређивању датума празновања Ускрса са детаљним историјским прегледом, док се последња три поглавља односе на реформу календара која би требала да исправи грешке и неправилности око празновања Ускрса.

У **Уводу** пише: *Може се рећи да припрема и празновање Ускрса почиње почетком великог поста, а нарочито осам дана пре Ускрса, Лазаревом Суботом, којим се чином опомињу хришћани на улазак Христов у Јерусалим, место Његова страдања, смрти и васкрсења.* Даље Станојевић истиче значај Ускрса као највећег хришћанског празника и упоређује тај празник са Сунчевим системом : *Ускрс са својим празницима и обредима стоји као сунце са својим планетским системом у коме све планете од њега – сунца – зависе, с њим се крећу и по њему се управљају.*

Станојевић у књизи пише да су се о д друге по л о вине 2 . века хришћани поделили на две групе. Једни празнују Ускрс заједно са Јеврејима, чија Пасха пада 14 нисана по њиховом календару, њих назива **четрнаестници** и други, већи део хришћана, који Ускрс славе у прву недељу после овог датума, и назива их **недељници**. Потом наводи историјат даљих подела око датума празновања Ускрса. Недељнике који су се везивали за недељу после пуног месеца после равнодневице назива **равнодневичарима**.

Поделе настају и даље. У 4. веку Римљани за почетак пролећа, равнодневицу, узимали су 18. март, док су Александријци, имајући у то време у Египту развијену астрономију, за почетак пролећа узимали 21. март.

У Nikeји 325. године одржан је васељенски сабор који је сазвао цар Константин и који се бавио једним од важних питања: датумом празновања Ускрса.

Станојевић наводи да се понекад погрешно пише да је **Nikeјски сабор исправио календар. Није!** На Сабору је донет предлог, пре би се рекло молба, да сви хришћани славе Ускрс истог дана и да Александријска црква, која је пролећну равнодневицу везивала за 21. март, саопшти дан Ускрса.

Станојевић у књизи на стр. 55 пише: *ако би смо задржали у важности досадашње правило за празновање Ускрса, изведено из решења Никејског Сабора, ако би смо задржали у исти мах и садашњи погрешан Цезаров (Јулијански) календар, Ускрс би био правилно празнован по стварној равнодневици, али би се са равнодневицом заједно премештао кроз поједине месеце годишње, те би у довољном низу година прошао кроз све датуме годишње. Посебно наглашава следећи пасус:*

Ако источна православна црква хоће, а она то мора хтети, да празновање ускрса држи у смислу црквених прописа, она мора усвојити други начин за уклањање погрешног празновања Ускрса, она мора поправити Цезаров календар.

Јулијански календар

Станојевић пише о увођењу Јулијанске (Цезарове) године која је основа Јулијанског календара. Да би уредио дотадашњи календар који је важио у Риму, **Јулије Цезар је из Египта доводи астронома Сосигена који врши реформу 46. године пре нове ере.**

Цезар је прво у *последњу годину забуне* додао 90 дана, и тако је та година доведена у сагласност са природом.

По предлогу Сосигена уводи:

А) Јулијанску годину од 365.25 дана

Б) Да од сваке четири године, прве три буду *просте* од по 365 дана, а четврта (дељива са 4 без остатка) буде *преступна* и да има 366 дана.

Знамо да се и данас део хришћена Православне цркве управљају по овом календару.

Грегоријански календар

Папа Гргур XIII придржавајући се договора Никејског сабора и правила које су поставили Александријци, да Ускрс треба празновати по стварној равнодневици, решио је да равнодневицу врати са 11. марта на 21. март, како је било у доба Никејског сабора. Извршио је реформу Јулијанског календара тако што је булом од 24 фебруара 1582. наредио да 5. октобар те године буде 15. октобар. На тај начин Папа Гргур је избацио 10 дана и тиме поправио грешке прошлости. За грешке будућности, да се не би јављале, Папа Гргур је прописао правило: **Од година којима се завршавају векови биће преступна само она чији је број векова дељив са 4 без остатка.**

Тако су године којима се завршавају векови постале преступне 1600, 2000, 2400 итд.

За Грегоријанску реформу календара Станојевић у књизи даље пише:

Прву поправку, која се тиче прошлости, извршио је Гргур неправилно; другу, која се односи на будућност извршио је нетачно. Са тих разлога држим да не би било упутно усвојити тако поправљени Гргуров календар.

У вези са првом поправком, Станојевић замера Гргуру што је као почетну тачку за датум пролећне равнодневице узео годину Никејског сабора, а није узео годину Христовог рођења, јер се по Христу називамо хришћанима а не по Никејском сабору. Што се тиче друге поправке замера што разлика природне и Гргурове године брзо нарасте на један дан.

Станојевић предлаже следећу реформу Јулијанског календара:

- 1) Године чији се бројеви не деле са 4 без остатка биће просте од по 365 дана (као и до сада).
- 2) Године чији се бројеви деле са 4 без остатка, биће преступне од по 366 дана (као и до сада).
- 3) Године чији се бројеви деле са 128 без остатка биће просте (**ново правило**)

Прва таква година била би 1920, затим 2048, па 2176. итд.
Станојевић наглашава једноставност овакве реформе.

Прва таква година била би 1920, затим 2048, па 2176. итд. За основу преправке Јулијанског календара узима **трајање тропске године**, за коју се тада узимало да износи 365 дана 5h 48' 45". За ту годину Станојевић предлаже назив **календарска** или **хришћанска** година, па и назив **Николајевска** година у част руског цара Николаја II, како каже, највећег представника источне православне цркве.

Дакле основа за Станојевићеву реформу календара иста је као касније код Трпковића и Миланковића, то је дужина трајања тропске године. Мада Станојевићев рачун поправља Јулијански календар, Миланковићев календар је прецизнији с обзиром на потпунији конгруенцијски рачун (рачун остатака). Станојевић нарочито наглашава једноставност овакве реформе.

У свим својим делима, па и овом, Станојевић **користи једоставан и разумљив језик** у излагању сложених астрономских појава и календарском рачуну. Ове појаве, ма како сложене, углавном описује без компликованих математичких израза. Стога и ова његова књига поред стручног има и образовни карактер. Може се рећи да је **намењена широј читалачкој публици**. У том погледу Станојевић је поред свог главног циља, реформе Јулијанског календара, успео да читалаоцу приближи одређена знања из астрономије, историје рачунања времена и календара.

Имамо задовољство што смо ову драгоцену књигу извукли из таме библиотечког

Милутин Миланковић

Миланковић није био први српски астроном. Али, **он је свакако био најпризнатији и најзначајнији српски астроном и научник.** Његов допринос је огроман и толико важан да није могуће у кратком чланку као што је овај приказати ни део његових научних достигнућа.

Збирка Миланковића дела у Виртуелној библиотеци је најбогатија, па смо се одлучили да напишемо ову кратку белешку са посебним освртом на његову књигу *Реформа Јулијанског календара*. За више детаља о његовом животу и делу упућујемо читаоца на потпуније чланке о његовој биографији.

Милутин Миланковић је рођен у 1879 у Даљу (Славонија, данас део Републике Хрватске). Студије грађевинарства завршава на Technische Hochschule у Бечу. Ту је дипломирао 1903. и докторирао 1904. **Миланковић је био први Србин доктор техничких наука.**

По позиву Миланковић долази из Беча у Београд 1909. да предаје примењену математику на Филозофском факултету. За његов долазак заслужни су **Богдан Гавриловић** и **Михаило Петровић Алас** који су тада били професори математику на Универзитету. Миланковић остаје на Београдском универзитету до одласка у пензију 1955.

Предавао је примењену математику (теоријску физику, механику и астрономију). **Први је држао предавања из небеске механике.**

Миланковић је био редовни члан Српске академије наука, члан Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina у Халеу и дописни члан низа других академија и научних друштава у свету. Миланковић је умро 1958 у Београду. Написао је десетак књига и више од стотину радова из области математике, небеске механике, астрономије и геофизике.

Миланковић је у светској науци потао познат по теорији глацијалних доба. Теорија узима у обзир комплексна секуларна израчунавања поремећаја у кретањима планета и објављена је у *Théorie mathématique des phénomènes thermiques produits par la radiation solaire* 1922.

Тим поводом, велики немачки климатолог V. Корпен позива Миланковића да сарађују у писању великог дела *Handbuch der Klimatologie*. Део, који је објављен у 1930, под називом *Mathematische Klimalehre und Astronomische Theorie der Klimaschwankungen* написао је Миланковић.

У овом делу је теорија загревања планета као последица осунчавања проширен са посебним освртом на Земљу. **Применом ове теорије на промену ледених доба показано је да Миланковић је створио добру и математички прецизну теорију Земљине климе.**

Миланковић је такође створио теорију кретања Земљиних полова и сукцесија ледених доба. Његово главно дело је ***Kanon der Erdbestrahlung und seine Anwendung auf das Eiszeitenproblem*** штампано непосредно пред почетак Другог светског рата. С обзиром на ову историјску околност, светска научна заједница је за Миланковићу теорију сазнала одмах по објављивањ, па је и светско признање стигло са закашњењем.

Светска научна заједница одала је дужно поштовање Миланковићевом научном делу. Једна мала планета, кратер на Месецу и један кратер на Марсу добили су име по Миланковићу.

Европска унија **Geosciences** увела је 2002. медаљу **Милутин Миланковић** за успешна достигнућа у области климатских истраживања.

У Београду једна улица и једна гимназија назване су по њему.

Дело *Реформа Јулијанског календара* од Милутина Миланковића издала је Српска Краљевска академија наука и уметности као Посебна издања (књига XLVII), серија *Науке природне и математике* (књига 11). Књигу је штампала штампарија *Св. Сава* у Београду 1923.

Ова књига је по обима мала, има свега 54 странице. Половину чине девет прилога, међу којима су копје докумената и табеле. Како су ови прилози врло занимљиви, наводимо њихове називе:

СРПСКА КРАЉЕВСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

РЕФОРМА ЈУЛИЈАНСКОГ КАЛЕНДАРА

ОД
МИЛУТИНА МИЛАНКОВИЋА
ред. професора Универзитета у Београду

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА „С В. С А В А“. — БРАНКОВА 16. ТЕЛЕФОН 249.
1923.

1. Трпковићев пројекат реформе календара.
2. Предлог Српске делегације.
3. Додаци и тумачења српском пројекту (на француском).
4. Прва редакција одлука о реформи календара (на француском).
5. Дефинитивна одлука о реформи календара (превод са грчког).
6. Одлука о учествовању на светској конференцији за изједначење хришћанских календара (превод са грчког).
7. Захвално писмо патријарха Мелетија (превод са грчког).
8. Први пун месец после пролетне равнодневнице у нашем столећу (табела).
9. Датум Ускрса у наредним (педесет) годинама у оба хришћанска календара.

Миланковић на самом почетку књиге (стр. 6) одаје дужно поштовање Трпковићу за његов допринос реформи Јулијанског календара. **Трпковића назива нашим великим календарографом.** Трпковићеве радови као и сакупљен богат хронолшки материјал послужили су Миланковићу као одлична почетна основа за рад на реформи Јулијанског календара.

Трпковићев допринос реформи календара дат је у прилогу 1.

Полазна тачка при изради предлога што их је српска делегација изнела пред конгрес у календарском питању, били су радови гимназијскога професора, господина М. Трпковића, који се је много и савесно бавио питањем реформе календара. Његове радове узела је делегација нарочито у обзир због обилнога хронолошког материјала који је у њима прикупљен, а и по изричној жељи Српске Патријаршије која је делегацији предала на употребу један писмени елаборат Трпковићев о реформи календара; он је саопштен међу прилозима ове расправе под бројем 1.

Потребно је, дакле, да се, одмах у почетку мојих саопштења, осврнем на Трпковићев рад о календарском питању. Он је скоро потпуно изложен у две његове расправе: „Пројекат за реформу јулијанског календара“, Гласник православне цркве у Краљевини Србији 1900. г. и „Није забрањено празновати Ускрс у дан пуног месеца“, Исти Гласник 1901. г. Оба сам ова рада савесно проучио и објективно оценио са гледишта астрономске науке. Оно што сам у њима нашао доброг и правилног ја сам употребио при изради предлога српске делегације конгресу; оно што се није слагало са науком, ја сам напустио или заменио новим. Све ћу то овде савесно саопштити, јер не желим да иједна стварна заслуга Трпковићева за решење календарског питања остане непризната.

Године 1923. одржан је у Цариграду Свеправославни Конгрес који је донео одлуку о реформи Јулијанског календара. На том Конгресу Миланковић учествује као делегат владе наше земље, али и као делегат Српске Патријаршије поред митрополита црногорско-приморског, господина Гаврила Дожића.

Предлог за реформу Јулијанског календара који је Српска делегација поднела Конгресу урадио је Милутин Миланковић. У основи тог предлога налазе се најновија достигнућа астрономске науке оног времена као и тачнији математички рачун са остацима (Гаусов конгруенцијски рачун). Предлог је представљен на стр. 13 ове књиге и гласи:

1. **Нека се прескоче 13 дана и нови календар доведе на исти датум са Грегоријанским.** За будућност нека се утврди ово правило о интеркалацији преступних година:
2. **Преступне године** биће оне које се могу поделити са четири без остатка (као што је и до сада било). Изнимку чине секуларне године за које важи следеће:
3. **Секуларне године** (тј. оне које се свршавају са две нуле) биће само онда преступне ако број њихових векова (секулара), подељен са 9, даде остатак 2 или 6. Све остале секуларне године биће просте (**ново правило**).

Према овом правилу од наредних секуларних година биће преступне следеће: 2000, 2400, 2900, 3300, ...

За дужину тропске године у данима небески механичар Њукомб (Newcomb) је нашао израз

$$365,24219878117 - 0,000006138 \cdot t$$

где је t време у јулијанским столећима (од по 36525 дана) протекло од почетка 1900. Године.

Из овог се израза види да је дужина тропске године променљива.

Овај астрономски образац за дужину тропске године, као и средњу дужину године предложеног новог календара која износи 365,24222222 дана (као и код Трпковића), **Миланковић користи за рачун разлике Δ** која ће се после t векова иза 1900-те нагомилавати између датума новог календара и астрономског времена. Разлику Δ рачуна по изразу

$$\Delta = 0,002575 \cdot t + \frac{1}{2} \cdot 0,00000524 \cdot t^2.$$

Та разлика код новог календара достићи ће вредност од једног пуног дана тек после 28800 година, док се код Грегоријанског календара вредност од једног пуног дана достиже за 3280 година. **Овим је добијен тачнији нови календар, принципијелно различит од Грегоријанског, а који се поклапа са њим дуги низ година (до 2800-те).**

Српска делегација имала је веома тежак задатак на Конгресу 1923. Како пише Миланковић на стр. 17: *Но пре, но што је дошло до одлуке пленума, почели су се појављивати нови пројекти и отпочео је закулисани рад против српског пројекта, јер су се одједном разбуктале личне и националне амбиције.* Отуда је настао трећи прилог *Додаци и тумачења српском пројекту*, који је Миланковић накнадно припремио на француском језику, изнео и на научним основама бранио на Конгресу. Тако је успео да придобије делегате Конгреса да гласају за Српски предлог. У Додацима је епактни рачун (који је служио за одређивање Месечевих мена) замењен тачним астрономским рачуном. Усвојено је да се Месечеве мена и датум Ускрса одређују у сарадњи са астрономским опсерваторијама и катедрама Небеске механике у Атини, Београду, Букурешту и Петрограду (Пулково).

Претходно говори о великом труду и залагању Миланковића око реформе Јулијанског календара. За своје заслуге добија топло и лепо писмо захвалности од Његове Светости васељенског патријарха Мелетија:

Прилог бр. 7

Захвално писмо патријарха Мелетија

(превод с грчког г. универа. проф. Д. Анастасијевића)

(М. П.) † Мелетије, милошћу Божјом архиепископ Константинопоља —
Новог Рима и васељенски патријарх.

Број Протокола
3128

Велеучени Господине М. Миланковићу, професоре Београдског Универзитета, чедо у Господу љубљено наше Смерности, благодат нека је с Вашом Велеучености и мир од Бога.

Пошто је у нашем Светом и Часном Синоду прочитана одлука Свеправославног Конгреса о Календару ради правилног усвајања њеног, које је усвајање већ и следовало, као што то јављамо Пресветим Православним Црквама; Часни Синод је с особитим уважањем примио к знању најозбиљнију сарадњу коју је дала Ваша дубока Велеученост као члан Свеправославног Конгреса при састављању те одлуке, којом је тако срећно и потпуно решен један од првих задатака Свеправославног Конгреса, и у опште тако важно календарско питање.

С тога, по једногласној синодалној одлуци, изјављујемо драге воље овим нашим честитим писмом нарочиту похвалу и захвалност Вашој Велеучености за такву просвећену и корисну сарадњу њену.

Шаљући пак уз то и наше очинске поздраве и благослове, молимо се за све што је најбоље Богу, чија благодат нека буде са Вашом дубоком Велеученошћу.

1923. г. јуна 26.

† Константинопољски у Христу богомољац.

Миланковићевој у књизи такође описује неповољне прилике и догађаје који су пратили Свеправославни Конгрес. Ови догађаји везани су за историјске и верске околности које су владале 1821, али и 1923.

Миланковић овако описује догађај из 1821.

Скоро тачно пре једнога века, године 1821-е, на дан православнога Ускрса обесила је фанатизована турска фукара, цариградског патријарха Глигорија у његовом свечаном орнату на средњој капији Патријаршије, пошто га је пре тога злостављала и мучила. Шест високих свештених лица, међу њима три митрополита, имали су исту судбину у другим деловима вароши. По сата после мученичке смрти поглавара Источне Цркве дошао је пред Патријаршију велики везир и, пушећи лулу, са задовољством је посматрао леш патријархов. Случај је хтео да су српски депутати које је Милош послао у Цариград и које је Porta држала у притвору у Патријаршији, са прозора своје ћелије видели све те језовите догађаје и успели да их саопште руском посланику Строганову, а преко њега целом хришћанском свету.

Чланови Конгреса били су сведоци и учесници немилог догађаја у многим детаљима сличном оном од пре једног века.

О томе Миланковић на 22. страници своје књиге пише:

За време док је још седница трајала, упаднула је у Патријаршију руља од стотине људи, праћена, боље рећи вођена педесеторицом турских полицајаца, обијајући врата, уништавајући и претурајући све што јој је било на путу и напунила велику салу конгреса и суседне просторије. Та гомила, на брзу руку скупљених и изопијаних амала, лађара и другог олоша, хтела је да под заштитом и по наредби турске полиције изврши насилно свргнуће васељенског патријарха. Но Његова је Светост, патријарх Мелетије, пред хором псовки и претња раздражене масе сачувао своје достојанство. Он је најенергичније одбио да ту руљу призна за легалног представника своје пастве и да пред њом положи своју част. Тада је био, пред очима турске полиције која је све то мирно посматрала, изложен бескрајним злостављањима, но она га нису поколебала, одлученог да погине на своме месту. Док је тако седи поглавар Источне Цркве поднашао своје мучеништво, пошло је за руком преставницима страних цркава, које руљаније смела додирнути, да обавесте савезничке власти и као прва помоћ стигло је у патријаршију неколико француских жандарма који су ослободили патријарха из руку раздражене масе која га је већ била одгурала преко степеница у двориште. Тако је одклоњено насилно растурање конгреса и он

Закључак

Виртуелна библиотека Математичког факултета има значајно место у представљању старих и ретких српских књига научној и стручној јавности и општој публици у свету и код нас. У ову чињеницу можемо се уверити на примеру избора књига из колекције календарских дела Орфелина, Станојевића и Миланковића представљених у овом чланку.

Захвалница. Захваљујемо се Министарству за науку Републике Србије које финансира Пројекат *Примена информационих технологија у дигитализацији научне и културне баштине*, III 44006-4, као и Библиотеци САНУ на позајмици књига за потребе дигитализације.

Литература

1. Симовљевић Ј.: *Астрономија*, Тридесет година природно-математичког факултета Универзитета у београду, ПМФ, Београд, 1980.
2. Ž. Mijajlović, Z. Ognjanović, N. Đorđević, T. Zečević, [Virtual library - data base of textual data](#), NCD Review, vol. 5, 2004, 42-48.
3. M. Milovanović, [Digitization of the book the Eternal callender written by Zacharius Orphelin](#), NCD Review, vol. 11, 2007, 43-47.
4. N. Pejović, [Digitized Books of Đorđe Stanojević in the Virtual Library of Faculty of Mathematics](#), NCD Review, vol. 17, 2010, 32-38.
5. N. Pejović, Ž. Mijajlović, [Early Astronomical Heritage in Virtual Library Of Faculty of Mathematics in Belgrade](#), NCD Review, vol. 19, 2011, 11-25.

Суплемент: Дигитализована дела Орфелина, Ђорђа Станојевића и Милутина Миланковића у Виртуелној библиотеци.

Захарије Орфелин Стефановић

[Вечни календар](#), Беч , 1783.

Ђорђе Станојевић

[Звездано небо независне Србије](#), Београд, 1882.

[Шетња по облацима](#), Београд, 1884.

[Васионска енергија и модерна физика](#), Београд, 1887.

[Никола Тесла и његова открића](#), Београд, 1894.

[Из науке о светлости](#), Београд, 1895.

[Централне силе у природи](#), Београд, 1906.

[Нетачно познавање Васкрсења у православној цркви и реформа календара](#), Београд, 1908.

[Индустрија хладноће](#), Београд, 1909.

Милутин Миланковић

[О примјени математичке теорије спровођења топлоте па проблеме космичке физике](#), Загреб, 1913.

[О питању астргопомских теорија ледених доба](#), Дионичка Тискара, Загреб , 1914.

[Phenomenes thermiques](#) , Paris, 1920.

[Реформа јулијанског календара](#), Београд, 1923.

[Небеска механика](#), Београд, 1935.

[Kanon der Erdbestrahlung](#), Serbian Royal Academy, Belgrade , 1941.

[Кроз васиону и векове - једна астрономија за свакога](#), Београд, 1943.

[Оснивачи природних наука - Питагора - Демокритос - Аристотелес -](#)

[Архимедес](#), Београд, 1947.

[Астрономска теорија климатских промена и њена примена у геофизици](#),

Научна Књига, Београд , 1948.

[Кроз царство наука](#), Научна Књига, Београд , 1950.

[Успомене доживљаји и сазнања из година 1909 до 1944](#), Научна Књига, Београд , 1952.

Успомене доживљаји и сазнања после 1944 године, Научно дело, Београд, 1957.

Astronomische Theorie der Klimaschwankungen, Belgrade , 1957.

Историја астрономске науке - од њених првих почетака до 1727, Београд, 1979.

Глас СКА СІХ - Калорична годишња доба, СКА, Београд, 1923.

Глас СКА СХVІІ - Календар Земљине прошлости, СКА, Београд, 1926.

Глас СКА СХХ - Испитивања о термичкој конституцији планетских атмосфера, СКА, Београд, 1926.

Глас СКА CLXXV - Нови резултати астрономске теорије климатских промена, СКА, Београд, 1937.